

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI U ZAGREBU

IVANA PIPAL
"PRIČA O TETI MANDI"

Zagreb, 2014.

Ovaj rad izrađen je na odsjeku Animiranog filma i Novih medija Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu, pod vodstvom izv. prof. Nicole Hewitt i predan je na natječaj za dodjelu Rektorove nagrade u akademskoj godini 2013./2014.

SADRŽAJ RADA

- a) UVOD
- b) OPĆI I SPECIFIČNI CILJEVI RADA
- c) MATERIJAL I METODE/PLAN RADA
- d) REZULTATI
- e) RASPRAVA
- f) ZAKLJUČCI
- g) ZAHVALE
- h) SAŽETAK NA HRVATSKOM JEZIKU
- i) SUMMARY
- j) KRATKI ŽIVOTOPIS AUTORICE

a) UVOD

Grafička novela "Priča o teti Mandi" nastala je na temelju višegodišnjeg rada na samostalnom projektu tijekom programa Novih medija na Akademiji likovnih umjetnosti. Koncept se razvio povodom pronalaska starinske, uokvirene, portretne fotografije žene iz autoričine obitelji, koja je davno umrla. Zvala se Manda, bila je djedova teta, nije imala djece niti druge obitelji, živjela je sama, voljela se družiti, ali bila je i dosadna, pa su se na kraju ona i djed posvađali i prekinuli sve odnose. Njezin identitet je, nakon smrti, ostao sačuvan u pričama koje se nikada nisu pričale i čiji su pripovjedači starili, tako da je bilo pitanje vremena kada bi se priče o teti Mandi potpuno izgubile.

Projekt je u ranoj fazi predstavljen kao instalacija raznih medija, pronađenih objekata, naracije sakupljenih priča i ilustracija mogućih vizuala. Zatim je nastala knjiga koja predstavlja cijelokupnu ideju projekta u tri vizualna poglavlja, na 56 strana.

Knjiga je izdana od izdavačke kuće 2x2 u listopadu 2013., te je izazvala veliku pozornost medija i javnosti, s vrlo pozitivnim komentarima i recenzijama (kolumna Miljenka Jergovića u Jutarnjem listu, članak u Zarezu, članak u Novom listu Maje Hrgović, intervju za T-portal, 24 ekspress, Gloriju, gostovanje u HRT emisiji Briljanteen, na 3. programu Hrvatskog radija, te na Radio Sljemenu). Promocija je održana 17. prosinca 2013. u Booksi, nakon toga i na Filozofskom fakultetu, te u galeriji Greta.

Specifičan, dokumentaristički način rada, s primjesama fikcije u ilustracijama koje prate tekst, rezultirao je vrlo jednostavnom, intimnom, toplom pričom koja publici daje osjećaj prisnosti. Karakter "Priče o teti Mandi" je dobro poznat ljudima koji žive na području bivše Jugoslavije, to su djelovi obiteljske povijesti koje se mogu i ne moraju pamtit, te publika prepoznaje svoju osobnu povijest povezivajući se sa pričom neke tete koja je nekada živjela.

b) OPĆI I SPECIFIČNI CILJEVI RADA

Osnovna ideja projekta je preispitivanje identiteta i elemenata koji ga oblikuju. Starinska, uokvirena, portretna fotografija tete Mande je potaknula cijeli projekt u specifičnom smjeru: pronašla sam je u staroj, zatrpanoj garaži kao nevažnu i odbačenu, objesila sam ju u stan i više od godinu dana nisam znala ništa o osobi na slici. Zbog određenog starinskog načina retuširanja fotografije kistom, žena izgleda nadrealno i nestvarno, smješeći se sa zamrznutim umjetnim simješkom (sl.1). Takva pojava nije izazivala moj interes prema otkrivanju njenog identiteta, davala je dojam fiktivnog lika, koji je mogao ili nije morao postojati. Moj odnos prema toj fotografiji bio je isključivo na vizualnoj razini, zbog starosti fotografija me privlačila, žena je na slici potpuno nestvarna i pomalo apsurdna, bizarna. Vrijeme u kojem je živjela mi je potpuno neodređeno i njezin identitet potpuno izgubljen u prošlosti.

(sl.1)

"Jel ti znaš tko je to? To ti je teta Manda." Nakon više od godinu dana slučajno sam saznala identitet fiktivne žene. Ona je dio naše obiteljske povijesti i mogla sam sakupiti određen broj priča o njenom postojanju i životu, te na taj način dobiti otprilike dojam o tome kakva je bila.

"Često nam je dolazila u posjetu. Ostajala bi po tjedan dana, uselila bi se u jednu sobu i svojatala ju. Zahtjevala je i posebnu pažnju, da ju častimo i nudimo. Bila je dosadna. Deda se ljutio kad je htjela mijenjati nešto u sobi za koju je tvrdila da je to njena soba. Posvađali su se jednom jako i od tada više nije dolazila. Dosta dugo je radila u tvornici pamuka u Dugoj Resi. Nekih 20 godina."

Upisivanje identiteta je, nakon dugo vremena promatranja lika žene na slici kao fiktivne, bilo teško izvedivo. Između priča o pravoj teti Mandi i prikaze sa smješkom (sl.1) je stajala crna rupa, koja je spoj činila nemogućim. Cilj projekta je bilo istraživanje elemenata koji čine nečiji identitet, u ovom slučaju preminule osobe. S obzirom da je Mandi moj djed bio jedina obitelj, nije imala potomaka i umrla je sama, broj ljudi koji su je poznavali je ograničen, te se sjećanje na njeno postojanje smanjuje. Istraživanje je bilo usmjereno na granice identiteta, na trenutak kada je sve istraženo i kada je točan broj elemenata koji sprečavaju da Manda nestane u potpunosti, (objekti, dokumenti, priče usmene predaje, fotografije), jasan. Fascinacija, unutar teme identiteta ovog projekta, je uopće ta mogućnost prebrojavanja elemenata koji čine čovjeka, demistifikacija ideje identiteta i saznanje da se ono stvara, gradi na temelju nekih iskustava i materijalnih tragova, čiji je broj ograničen, ili raste. U primjeru davno preminule osobe taj fenomen je jasniji jer je broj elemenata manji, no isti sistem bi se mogao primjeniti na bilo kojeg živog čovjeka, na svakog od nas, samo u nešto kompleksnijem obliku. Zanimljiva prezentacija takve ideje je pravni dokument ostavinske rasprave nakon smrti tete Mande, na kojem je naveden svaki pojedini predmet imovine koja je ostala nakon njenog života (sl.2). Takva vrsta opisa povodom smrti je vrlo surova, a istovremeno živopisna na više razina.

Drugi cilj rada je naglašavanje pozornosti prema autentičnim, starim pričama koje nam pričaju djedovi i bake. Takve priče nose dojam nekog drugog vremena i nestaju zajedno s našim precima. Obraćanjem pozornosti prema sposobnosti slušanja i pričanja priča, projekt potiče nastavak kulture usmene predaje i svijesti o osobnoj obiteljskoj povijesti. Potreba za, specifično, pričanjem priče o teti Mandi, proizlazi iz brige za očuvanjem sjećanja na osobu koja je skoro nestala u zaboravu, ili u smrti onih kojih koji su je se sjećali.

Općinski sud u Samoboru u ostavinskom predmetu iza pok. ČERTALIĆ MANDE iz Samobora D.Žokalja 21, nakon provedenog postupka donio je slijedeće

RJEŠENJE O NASLJEDJIVANJU

Iza pok. Čertalić Mande iz Samobora D.Žokalja 21, rođj. 31.5.1910., umrle 24.8.1987., držav. SPRJ

I. Utvrđuje se da njenu ostavinsku imovinu sačinjavaju

pokretnine prema zapisniku sastavljenom u stanu u Samoboru ul. D. Žokalja 21 od strane matičara Stublin Lojen Vjere i Živojnović Vladimira: 2 fotelje, 2 mala stolića, 1 običan stolac bez naslona, 1 kauč, 1 tepih, 1 ormar trokrilni, 3 ukrasna jastučića, 1 kofer platneni, 1 prostirkaza plažu, dvije ručne torbice od skaja, 1 ukrasna tacna, 1 budilica "Insa", 2 naočale, 1 slika u drvenom okviru, 1 stolac, 1 luster, 1 plastična figura, 1 glačalo, 1 tacna, 1 čup za cvijeće, 1 sudoper jednodijelni, 1 štednjak "Sampion" električni, 1 kuhinjski element trodjelni, 1 mali stolac za ras-klapanje, 14 raznih tanjura, 8 malih tanjura, 10 šaličića za kavu, 1 velika zdjela emajl, 2 rangle emajl, 1 lonac, raspareni pribor za jelo, 1 daska za meso, 1 čekić za meso, 1 kombinirana kliješta, 3 male rangle, nekoliko šalića emajl, 1 stolac s naslonom, 1 kauč, 1 stol obični, 1 glačalo, 1 ormar dvokrilni, 1 kutija plavog radiona, 2 ženska kaputa, 1 postavljeni baloner, 2 francuske kape, 1 šubara od umjetnog krzna, 1 šal, 1 zimska suknja, 1 baloner bez postave, 1 zavjesa, 1 produžni kabel, 1 tkani tepih, 1 kragna krzno, 3 para cipela, 1 stari kofer skaj, 5 pari razne obuće, 1 radio, 1 električna grijalica, 1 slika sveca, 1 frižider "Obodin", 1 mlin za kavu, 1 novčanik, 1 jorgan, 1 deka, 1 otoman, 1 mali stolić, 1 polufotelja, 1 ručni sat Wostok, 1 tepih staza, 1 ogledalo kupaonsko, 1 mješalica, 1 stolac bez naslona, 1 termofofor, 2 boce alkoholnog pića, 6 većih čaša, 6 manjih čaša, 1 vaza čup, 1 kuhinjski luster i jedna ura za struju.

II. Njenim nasljednikom na temelju zakona proglašava se:

1) REBROVIĆ IVAN nećak pok. iz Hrvatskog Leskovca Skradinska 5.

Obrazloženje

Pok. nije ostavila oporuku, a kao njen jedini zakonski nasljednik utvrđen je njen nećak Rebrević Ivan.

Budući da je isti prihvatio nasljedstvo koje mu temeljem zakona pripada riješeno je kao u dispozitivu.

OPĆINSKI SUD U SAMOBORU
Dne 4.2.1988.

Sudac

Miljenko Sekulić v.r.
STRUČNI SURADNIK

Rajka Narančić v.r.

Rješenje pravomoćno
dne 4.2.1988.

ZA TOČNOST OTPRAVKA OVLAŠTENI
SLUŽBENIK - Katica Štengl

c) MATERIJAL I METODE/PLAN RADA

Koristeći principe kulturalne arheologije, provedeno je istraživanje. Tekst usmene predaje je zabilježen dokumentaristički, citirane su rečenice, koje, zbog svog karaktera, daju uvid u odnos koji je postojao prema Mandi. Priče korištene u projektu su direktno citirane izjave djeda Ive, bake Ane, te njihovih dviju kćeri. Kombinirane su razne vrste pripovijedanja, jednostavnije, složenije, ozbiljnije, šaljive, moguće, nemoguće, činjenične, službene, obzirne, surove.. Sakupljeni fragmenti sjećanja na davnu svakodnevicu, složeni u cjelinu, daju prilično jasan, ali i bogat dojam.

Priča je vizualizirana ilustracijama koje dopuštaju kombinaciju fikcije unutar dokumentarizma. Ilustracije su komentar autorice, kao slušatelja i osobe koja zamišlja mogućnost svijeta o kojemu sluša. Vizual je kompleksno promišljen, kombinirajući različite vrste prikaza i tehnika (akril na papiru, kolaž, crtež olovkom), upotrebe raznih fontova i kolažiranja istih, te korištenje rukom pisanog teksta.

U drugom 'poglavlju' knjige, istinitost pripovijesti potkrijepljena je stvarnim Mandinim fotografijama iz naknadno pronađenog fotoalbuma, koji je, uz nekoliko ormara, fotelje i deke, jedina materijalna ostavština koja je ostala do danas; od tete Mande, djedu Ivi. Upotrijebljen je i vizual pravnog dokumenta iz 1988. koji popisuje svaku pojedinu stvar koja se smatra imovinom – ostavštinom nakon Mandine smrti (sl.2). Uz neobičan popis koji na zanimljiv način može biti smatran svojevrsnim portretom umrle osobe, predstavljen je i jedini citat same autorice, koji, kao i ostatak citiranog teksta, odaje određen odnos citirane osobe prema životu tete Mande:

"Nakon dedine smrti sam pronašla dokument Mandine ostavštine, popis stvari koje je deda naslijedio od nje. Od tih stvari je ostalo: 1 fotelja, 1 ormar trokrilni, ormar dvokrilni, 1 slika u drvenom okviru, 1 deka. Našla sam i nezin album sa slikama, dosta je neuredno lijepila."

Na kraju knjige korišten je kolaž, nastao digitalnim izrezivanjem spomenutih fotografija iz pronađenog fotoalbuma. Doslovnim rastavljanjem Mande, kategoriziranjem elemenata od kojih se sastoji njen fizički izgled (izdvajanje osmjeha iz 45 slika, glava iz 48 slika, frizure iz jedne slike, odjevne kombinacije iz druge..), postavljen je komentar autorice na vrstu odnosa prema identitetu, koji je proizašao kroz bavljenje ovim projektom (sl.3).

d) REZULTATI

Knjiga je izdana u listopadu 2013. godine od izdavačke kuće 2x2, te prvi puta predstavljena javnosti na promociji koja je održana u Booksi, u Zagrebu 17. prosinca 2013. Privukla je veliku pozornost medija i javnosti, s vrlo pozitivnim komentarima i recenzijama (kolumna Miljenka Jergovića u Jutarnjem listu, članak u Zarezu, članak Maje Hrgović u Novom listu, intervju za T-portal, 24 ekspres, Gloriju, gostovanje u HRT emisiji Briljanteen, na 3. programu Hrvatskog radija, te na Radio Sljemenu). Promocija knjige je održavana i tijekom 2014. godine, na Filozofskom fakultetu, te u Galeriji Greta.

Projekt je također izložen u obliku prostorne instalacije na samostalnoj izložbi u galeriji Nova, u Zagrebu, 21. veljače 2014.

Reakcije publike donose vrlo zanimljiva nova tumačenja knjige, koji prethodno nisu bili planirani. Uvažavanjem ideje 'beznačajnog' ili svakodnevnog unutar svih elemenata projekta, rad je oblikovan u skladu s realnom slikom društva unutar jednog vremena, predöčen kroz intimnu priču individualne sudbine jedne obične žene. Publika prepoznaje karakter ispričane priče koji je u skladu sa zajedničkom kulturom nastalom na području bivše Jugoslavije, te reagira na istinitu priču Mande povezivanjem i autorefleksijom svojih obiteljskih odnosa. Ilustrirani fragmenti života u ono vrijeme, vraćaju sjećanja starijim čitaocima koji su tada živjeli, te prepoznaju Mandine načine funkcioniranja u odnosu na tadašnji sistem.

SAKUPLJENE PRIČE:

Ivana Pipal

Priča o teti Mandi

"

To ti je teta Manda. Ona je bila dedina teta. Pradjedova sestra.

Bila je na neki način dama, voljela se lijepo obući, urediti, okititi. Bila je društvena i nije voljela biti sama.

Bila je udata neko vrijeme. Nije imala svoje djece, ali je odgojila dvije cure koje je njen muž donio iz prvog braka. Uvijek je lijepo govorila o njima. A kad je otišla od muža, nisu joj se nikad više htjele javiti. Muž joj je bio jako ljubomoran, i ona ga je voljela još i malo provocirati. Tako bi ona prije nego što će se on vratiti ostavila dvije šalice od kave na stolu, da ga razljuti jer je on mislio da ona s nekim drugim muškim pije kavu. Ovo mi je ona govorila. Ona je bila zajebant.

Dosta dugo je radila u tvornici pamuka u Dugoj resi. Nekih 20 godina. Kasnije je dobila od firme stan u Samoboru. Lijepi. Novogradnja.

Bila je jako sretna i ponosna na taj stan.

Ona je rijetko bila kod kuće. Voljela je putovati. Išla je u Trst gdje bi kupila traperice, velike lakove za kosu i velike boce šampona. Te stvari je prodavala na sajmištu (na Hreliću). Tamo je imala neko veselo društvo. Imala je malu penziju pa joj je ta trgovina dobro došla.

Nije puno pušila, to je bilo više onako, za pokazivanje.

Bila sam jednom kod nje tjedan dana u Samoboru dok sam bila mala i htjela me voditi na bazen, ali ja nisam imala badić. Rekla mi je da ćemo ići kod njene prijateljice koja će mi posuditi svoj badić, a prijateljica je bila isto tako kao i Manda, stara gospođa koja živi sama. Donijela je taj neki svoj stari badić i nudila mi ga je, a ja sam rekla da ipak ne idemo na bazen.

Često nam je dolazila u posjetu.

Zahtijevala je i posebnu pažnju, da ju častimo i nudimo. Bila je dosadna. Ostajala bi po tjedan dana. Uselila bi se u jednu sobu i svojatala ju.

Znala je puno ljudi, pa bi tjedan dana provela ovdje, tjedan dana ondje, tjedan dana kod nas i tako redom. Baka je nije voljela, možeš misliti koliko, stalno je govorila da je slučajno ne pokopamo s njom u istom grobu. Deda se ljutio kad je htjela mijenjati nešto u sobi za koju je

tvrdila da je to njena soba. Posvađali su se jednom jako i od tada nije više dolazila. Ona je htjela pažnju, htjela je biti naša, ali nitko nije imao živaca za nju.

Zadnji put kad je ona bila kod nas, bila je skoro cijelu zimu. Bila je naporna i zahtjevna, stalno je tražila dodaj mi ovo, dodaj mi ono. Skoro da je preležala cijelu zimu na kauču u dnevnoj sobi. Sve nas je nervirala. Tražila je uporno svoju sobu i na kraju su se ona i deda posvađali toliko da je nismo više nikad vidjeli.

Kad smo se jednom prilikom vraćali s mora, svratili smo u staru kuću na selu. Najedanput je predamnom zalepršala velika ptica na tavanu. Zalepršala je jako i otišla. Ja sam se jako naježila. I onda kad smo došli doma, Božica iz pošte nam je rekla da je teta umrla. A meni je ona ptica bila kao neki nagovještaj toga. Kao da je to zbog Mandine smrti bilo.

U 76. godini je umrla u svom stanu dok smo mi bili na moru.

A kad se ono jako posvađala s dedom, rekao joj je da s obzirom da je on njoj najbliži rod, neće imati nikoga da ju pokopa kada umre. Ona je rekla da će ju pokopati onaj kome bude smrdila. Tako je i bilo. Osam dana nakon što je umrla, susjedima je smrdilo pa su pozvali dedu da ju pokopa.

I onda su je pokopali uz njenog brata. To je to, ukratko.

(...)

Nakon dedine smrti sam pronašla dokument Mandine ostavštine, popis stvari koje je deda naslijedio od nje. Od tih stvari je ostalo: 1 fotelja, 1 ormar trokrilni, ormar dvokrilni, 1 slika u drvenom okviru, 1 deka. Našla sam i nezin album sa slikama, dosta je neuredno lijepila.

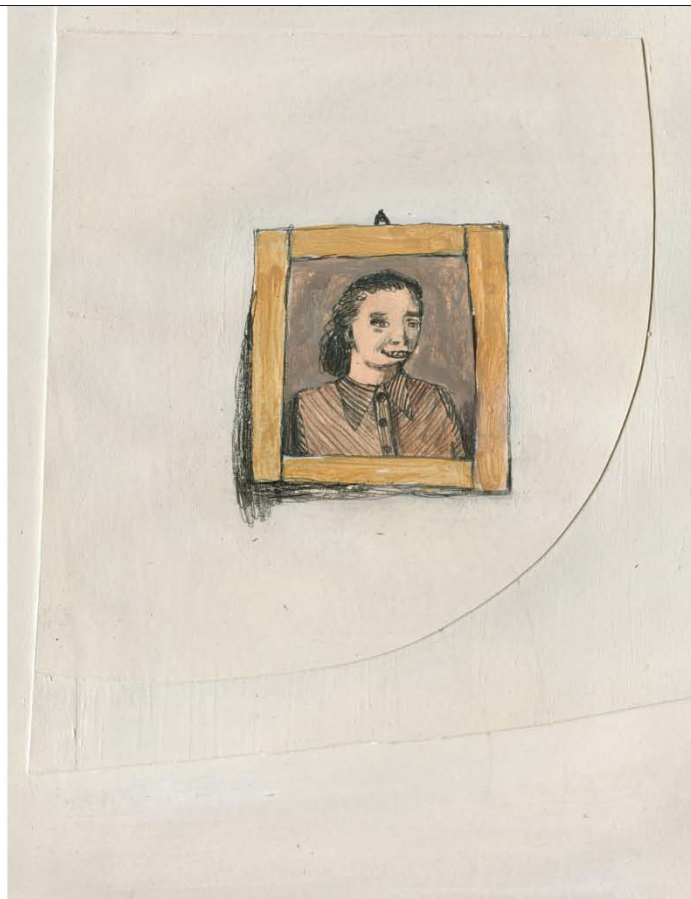
”

PREDSTAVLJANJE RADA:

Ivana Pipal

Priča o teti Mandi

To ti je teta
Manda.

(sl.4)

Ona je bila
dedina teta.
Pradjedova sestra.

(sl.5)

(sl.6)

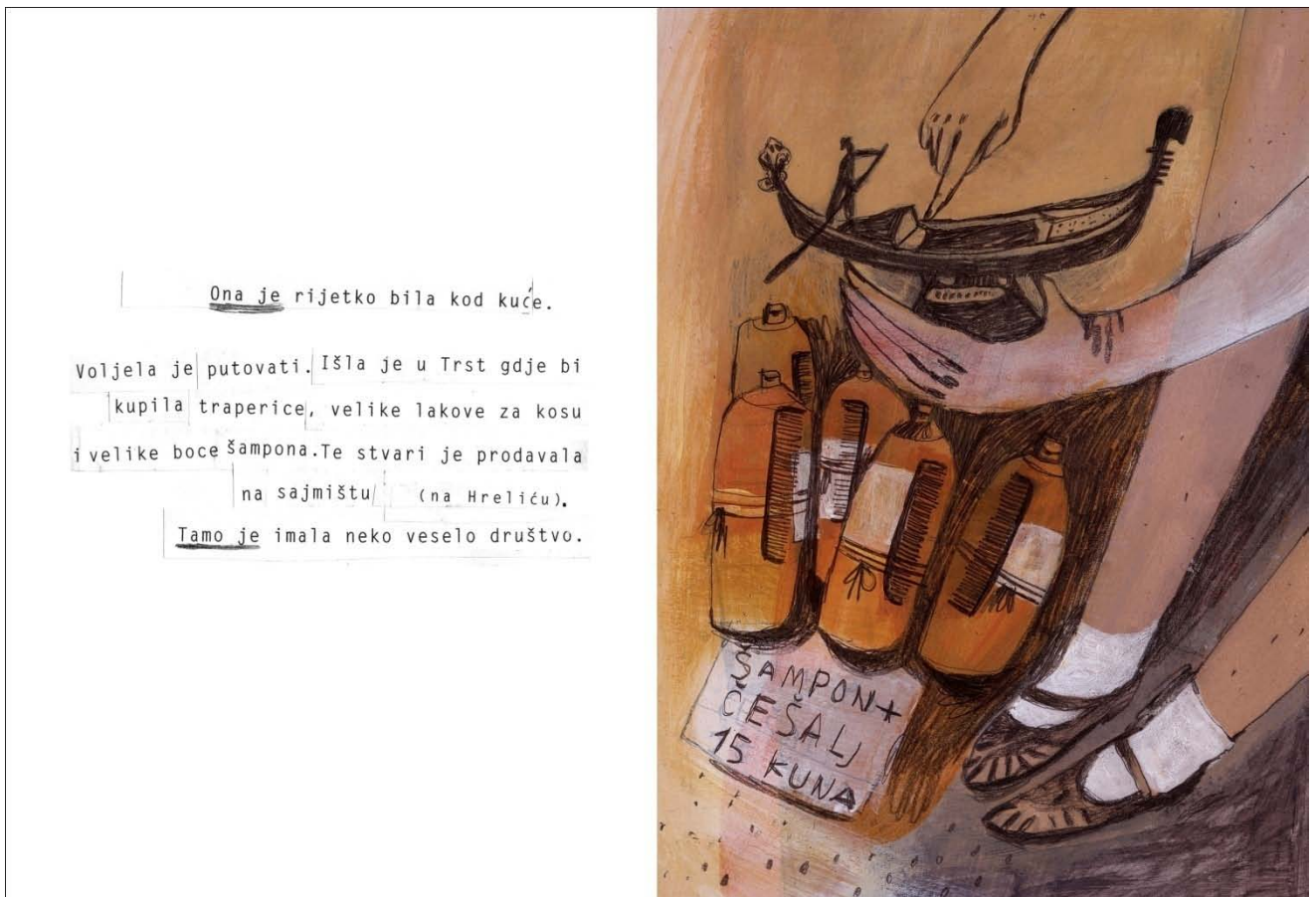
(sl.7)

D o s t a d u g o j e
radila u tvornici pamuka
u Dugoj Resi.

Nekih 2 0 godina.

(sl.8)

Ona je rijetko bila kod kuće.

Voljela je putovati. Išla je u Trst gdje bi
kupila traperice, velike lakove za kosu
i velike boce šampona. Te stvari je prodavala
na sajmištu (na Hreliću).

Tamo je imala neko veselo društvo.

(sl.9)

Imala je malu penziju pa joj
je ta trgovina dobro došla.

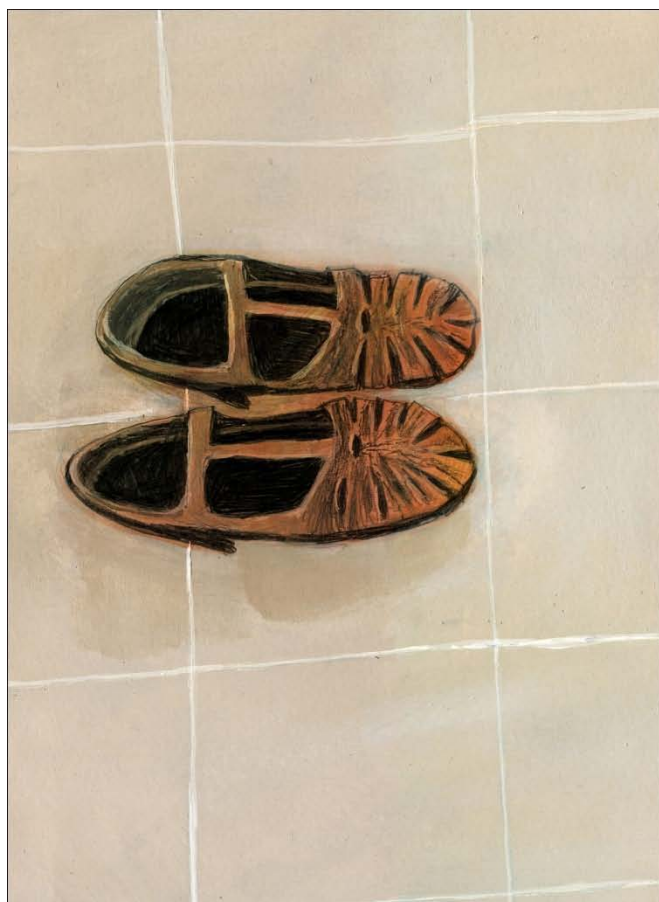
Nije puno pušila,

t o j e b i l o

više onako, za pokazivanje.

(sl.10)

(sl.11)

č e s t o n a m j e d o l a z i l a
u p o s j e t u .

(sl.12)

Ostajala
bi po tjedan dana.

U selila
bi se u jednu sobu i
svojatjala ju.

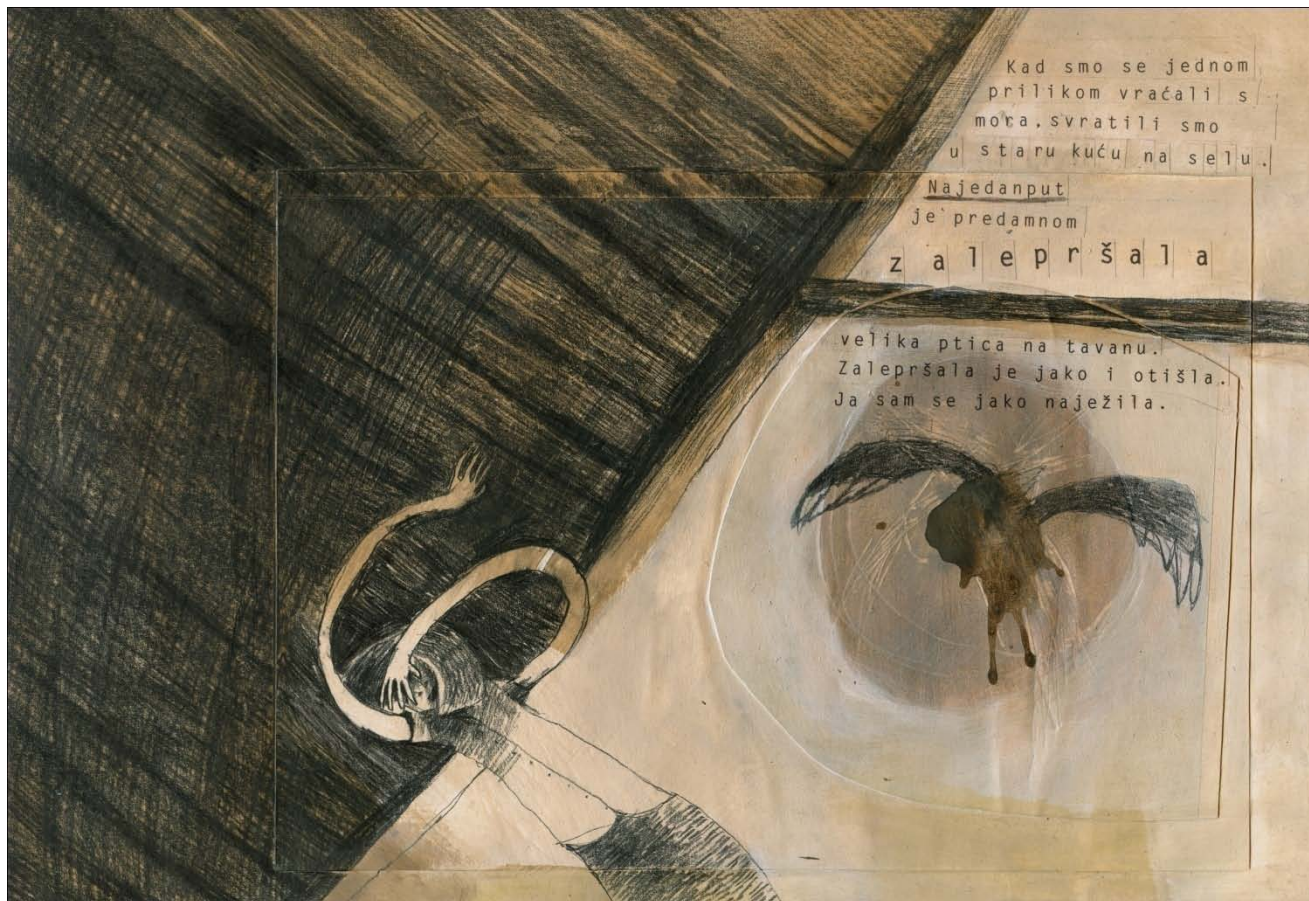
Znala je puno ljudi, pa bi tjedan dana provela ovdje, tjedan dana ondje, tjedan dana kod nas i tako redom. Baka je nije voljela, možeš misliti koliko, stalno je govorila da je slučajno ~~ne pokopamo~~ s njom u istom grobu.

Deda

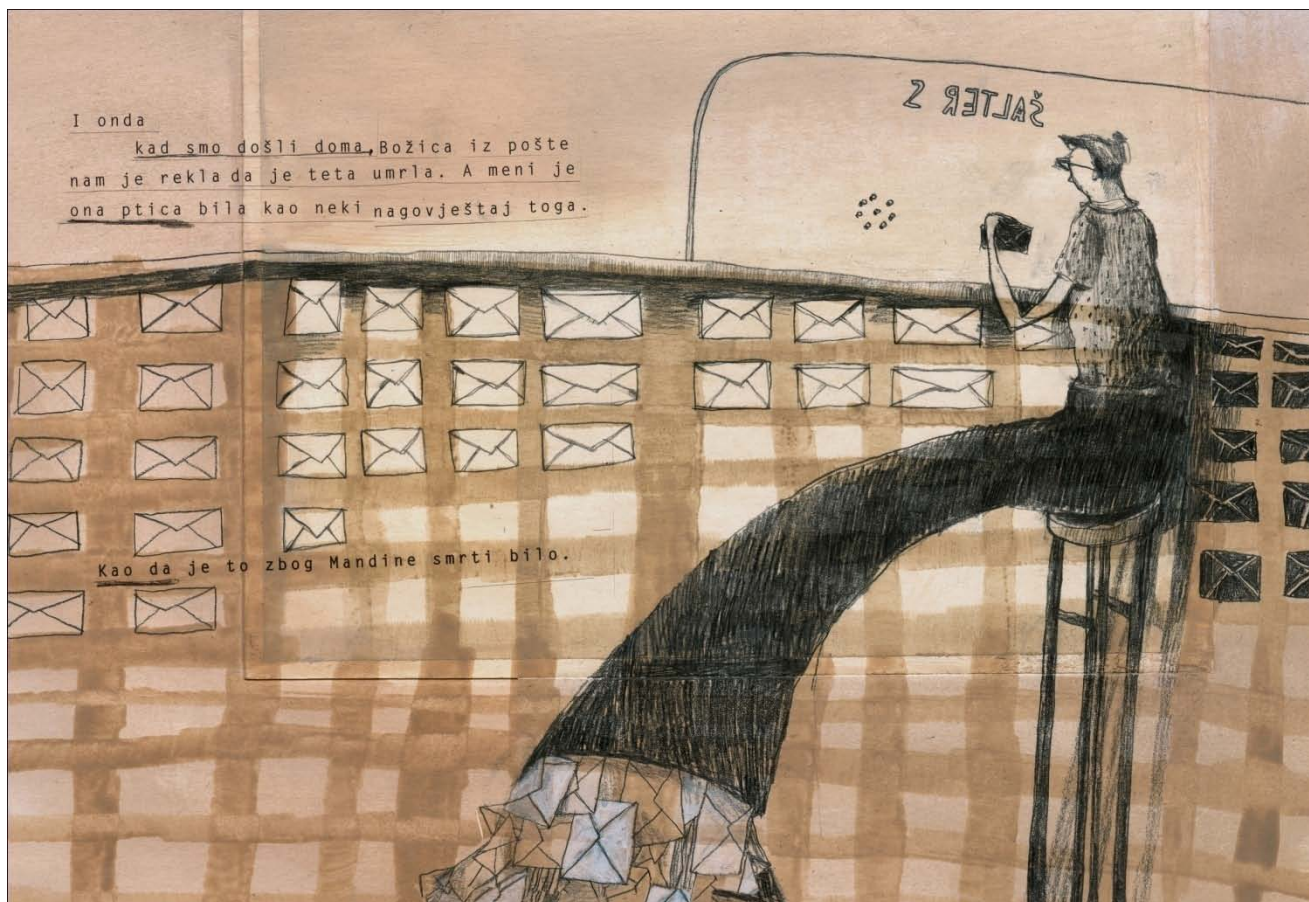
se ljutio kad je htjela mijenjati nešto u sobi za koju je tvrdila da je to njena soba. Posvađali su se jednom jako i od tada nije više dolazila. Ona je htjela pažnju, htjela je biti naša, ali nitko nije imao živaca za nju.

Zadnji put
kad je ona bila kod nas, bila je skoro cijelu zimu. Bila je naporna i zahtjevna, stalno je tražila dodaj mi ovo, dodaj mi ono. Skoro da je preležala cijelu zimu na kauču u dnevnoj sobi. Sve nas je nervirala. Tražila je uporno svoju sobu i na kraju su se ona i deda posvađali toliko da je nismo više nikad vidjeli.

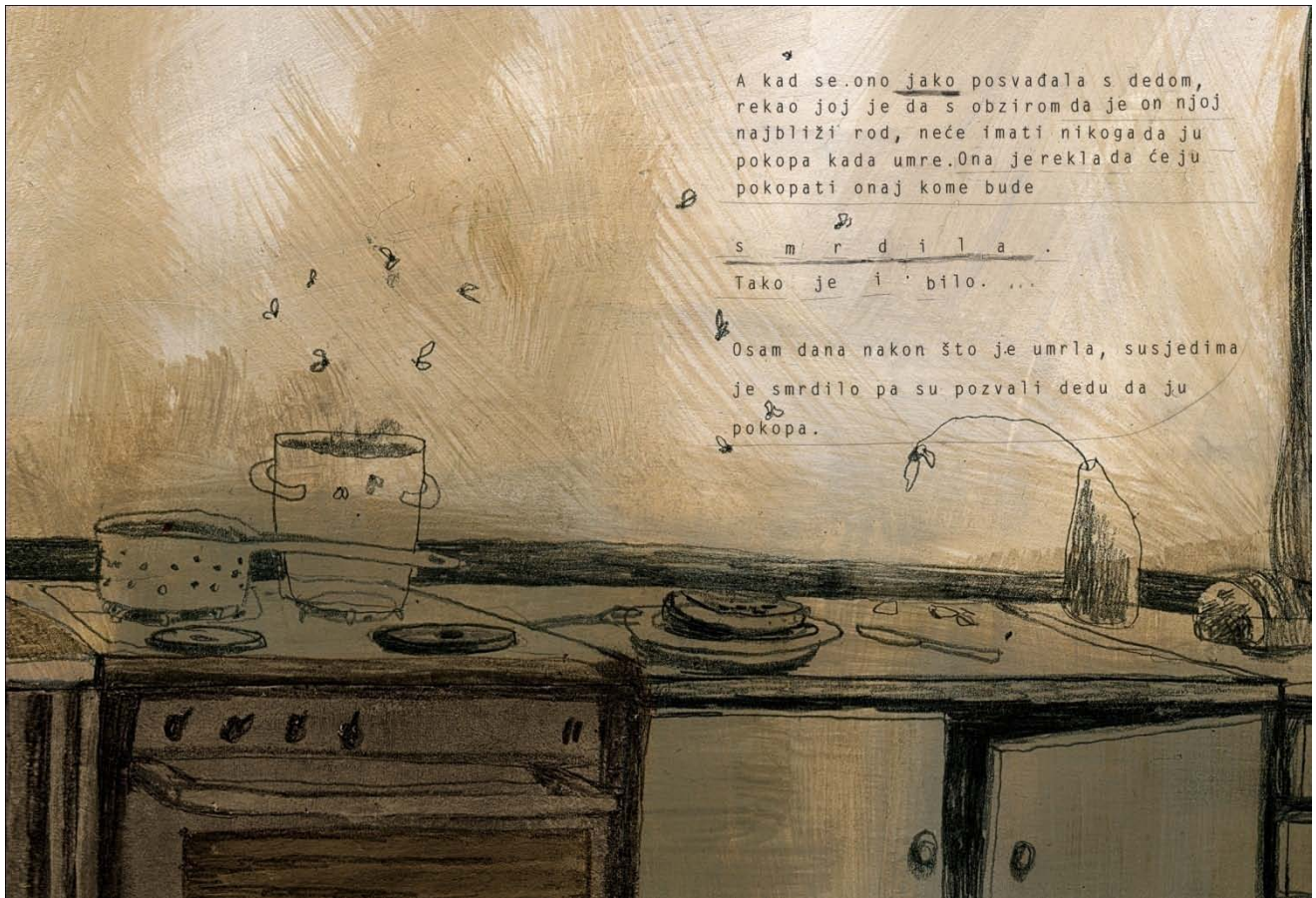
(sl.13)

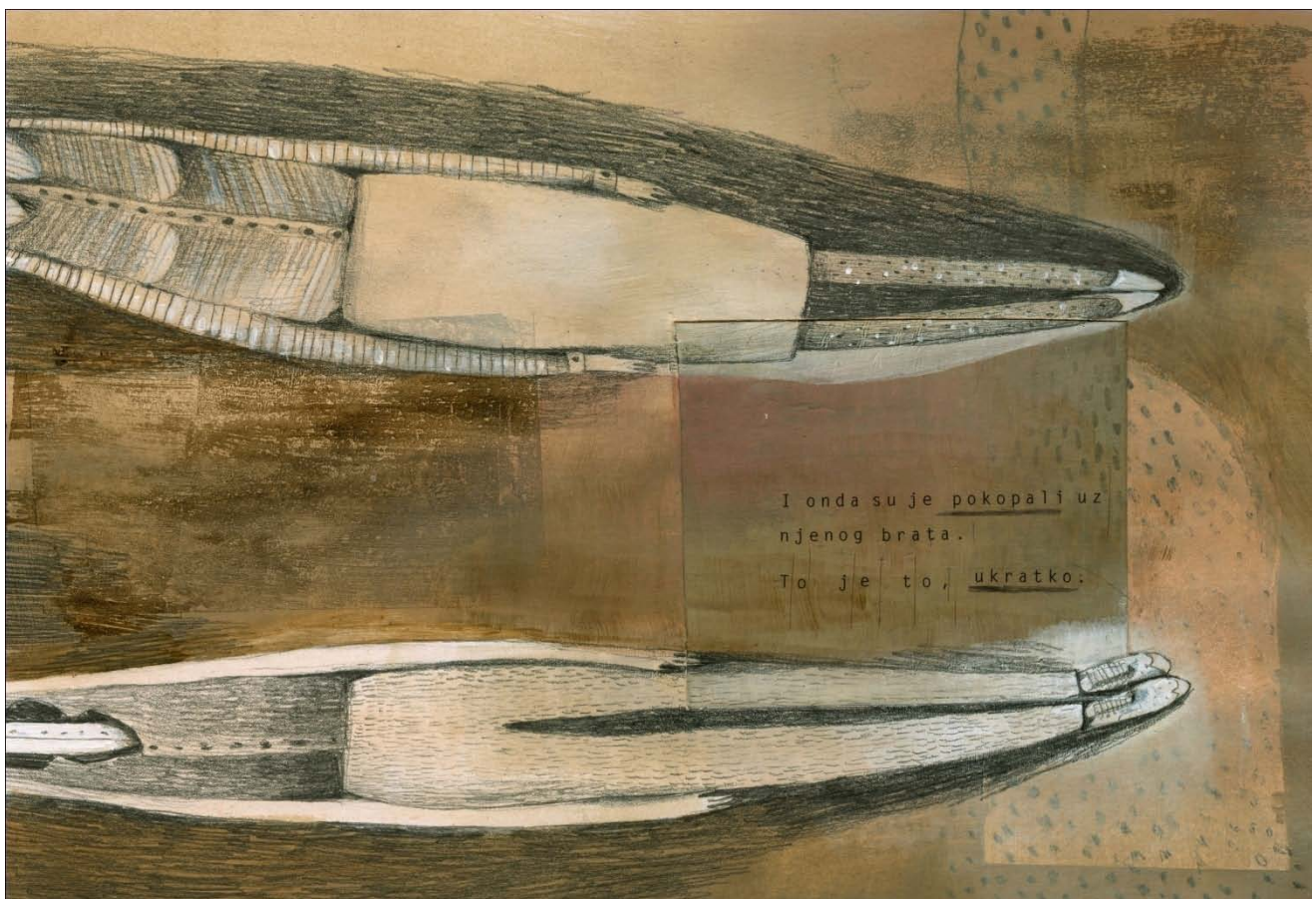
(sl.14)

(sl.15)

(sl.16)

(sl.17)

(sl.18)

(sl.19)

FOTODOKUMENTACIJA:

Ivana Pipal

Priča o teti Mandi

Promocija u Booksi u Zagrebu 17. prosinca 2013

(sl. 20., 21.)

Izložba "Iako, nego, ali možda ipak opet", galerija Nova, 21. veljače 2014.

(sl. 22., 23., 24., 25., 26.)

(sl. 20)

(sl. 21)

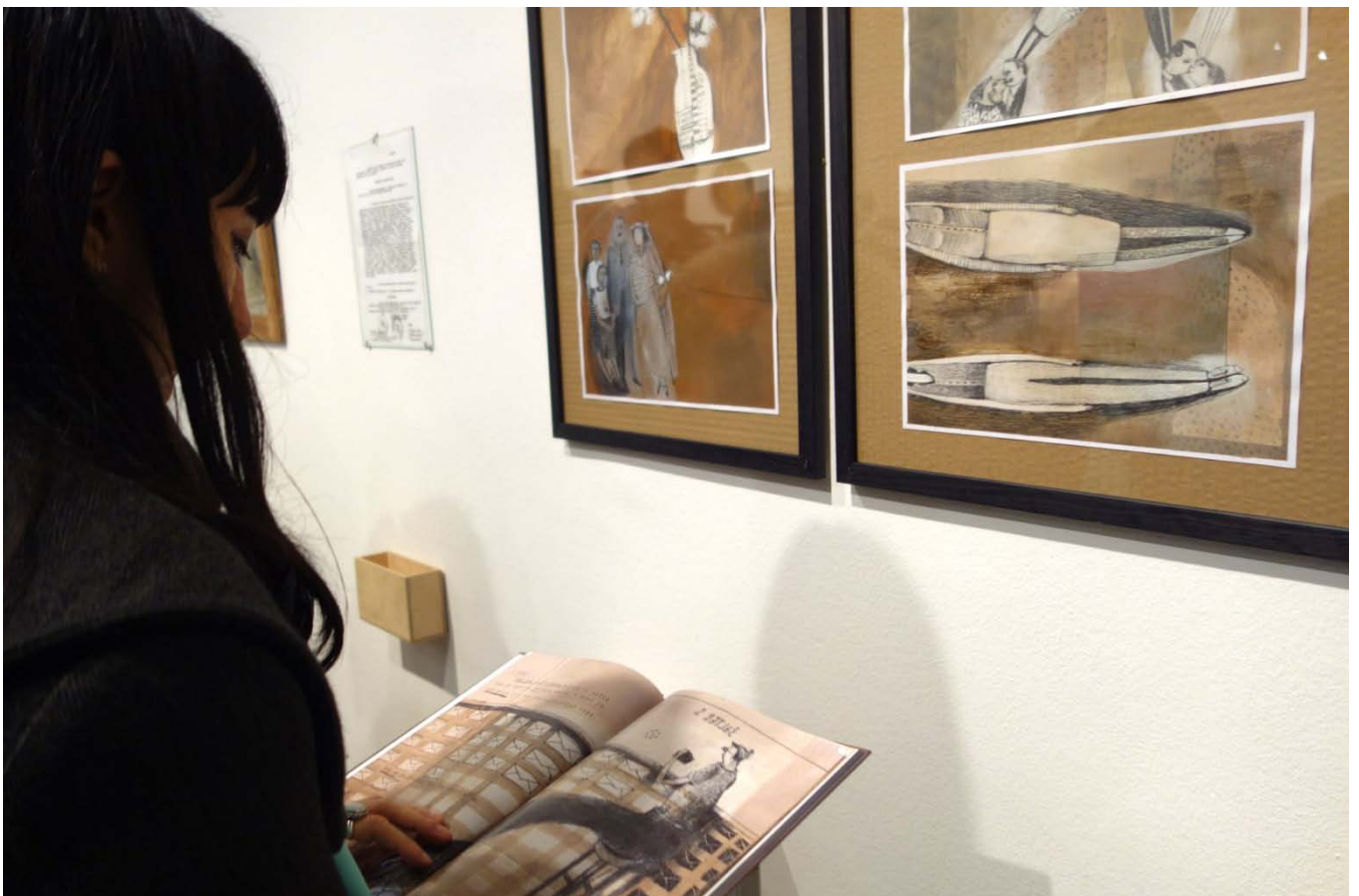
(sl. 22)

(sl. 23)

(sl. 24)

(sl.25)

(sl.26)

e) RASPRAVA

Navedeni tekstovi koji slijede, citirani su, već spomenuti, novinski članci koji govore o knjizi 'Priča o teti Mandi':...

Jutarnji list, Miljenko Jergović: Subotnja matineja, Ivana Pipal: Teta Manda
28. prosinca 2013.

"

Na zidu slika. Uramljen portret žene. "To ti je teta Manda!", kaže netko, u trenutku kad više nema ni tete Mande, ni svijeta u kojem je živjela, i što je najgore, nema onih koji bi pričali priče o tom svijetu. Vrijeme potisnuto kao loša savjest, ili tačnije rečeno, potisnuto kao prikrivena spolna čežnja. Hrvatska nije zemlja latentnih homoseksualaca, nego je zemlja latentnih Jugoslavena, koji bi u logore zatvarali i lustrirali svakoga tko se Jugoslavije sjeća i tko nema problem s tim što je netko Jugoslaven.

Na zidu je, dakle, slika tete Mande, djedove tete, pradjedove sestre, koja je dvadeset godina radila u tvornici pamuka u Dugoj Resi. Bila je vrlo društvena žena, nije voljela biti sama, ali nije imala djece. Neko vrijeme bila je udata, podizala je muževljeve kćeri iz prvoga braka, "Uvijek je lijepo govorila o njima. A kad je otišla od muža, nisu joj se nikad više htjele javiti." U biti ništa neobično, u vremenu koje potiskujemo i koje se svakim danom od nas sve više udaljava, tolike su tete radile u tvornici pamuka u Dugoj Resi, i odlazile su od muževa, nakon čega im se pastorka nikad više nisu htjele javiti. Taj detalj, da se nisu javile, bit će dovoljan za cijeli jedan život, sažet u rečenici ili dvije, koje će razmijeniti susjede za jutarnjom kavom, kada ih posljednji put budu spominjale.

Ivana Pipal rodila se 1990, kada svega toga, i sviju njih, više nije bilo. Rođena je skoro na dan kada su se latentni Jugoslaveni počeli sramiti činjenice da su ikada živjeli u Jugoslaviji, na dan starozavjetni kada je postalo sramotom da muškarci spoznaju muškarce, da žene spoznaju žene. Cijela Ivanina generacija, o kojoj ne znamo ništa, rađala se onako kako se rađao i Isus Krist: s njima je započinjala nova epoha, a iza njih više nije bilo vremena kojeg bi se itko smio sjećati. Vrijeme je zamijenjeno legendama i vjerovanjima. Slobodna od bludnih i grešnih sjećanja, djeca novoga doba rasla su kako i inače djeca rastu, svako za sebe i prema vlastitoj životnoj mjeri. Stariji su od njih očekivali da se ne sjećaju onoga čega se, zapravo, i ne mogu sjećati, jer se događalo prije nego što su se rodili. Međutim, biva da se djeca počnu sjećati onoga što su potisnuli roditelji.

Ivana Pipal polazila je studij novih medija na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Bavi se ilustracijom, animacijom, stripom, instalacijom i nečim što se nezgrapno naziva "knjigom umjetnika", a moglo bi se, ništa manje nezgrapno, nazivati i slikovnicom za odrasle. Takve knjige, recimo, izrađuje Shaun Tan, oskarovac, animator, crtač, i jedan od uzbudljivijih umjetnika današnjice, ali u nas su rijetkost. Ili ih nema. "Priča o teti Mandi" takva je jedna knjiga i slikovnica. Objavljena je u "biblioteci 2x2", maloj nakladničkoj kući, nakladničkoj potleušici Vlade Šagadina, u kojoj mimo znanja javnosti izlaze knjige jednoga novog književnog i likovnog naraštaja, većinom strip autorica, koji će u skoroj budućnosti ispričati neke velike hrvatske priče. Dok su ranije generacije, uglavnom, završavale arbajtujući po inostranstvu, gdje su na francuskim i američkim bauštelama kolorirali i krečili tuđe radove, ili su crtali naručene epizode iz života superheroja, i zapravo nikada nisu napisali i nacrtali veliku priču (izuzetak je egzilantska saga Helene Klakočar "Nemirno more", koja, međutim, i nije izašla u Hrvatskoj), Šagadinovim curama i mladićima suđeno je da ispričaju priču, ili da ih ne bude.

Ivana Pipal tu je izuzetak. Ona je svoje učinila. "Priča o teti Mandi" jedan je poetični i narativno dovršen, do kraja promišljen, zaokružen svemir. I da više nikad ništa ne objavi – a hoće, to se osjeti – ova dvadesettrogodišnja pripovjedačica i umjetnica ostavila je za sobom veliku priču. Sve ono čega su se sramili prikriveni jugoslavenski pederi među hrvatskim prozaistima, ono čega nije bilo u nesretnim i nezgrapnim hrvatskim filmovima, i što je temeljito prešućeno u svakom živom narativnom diskursu, izbilo je u grafičkoj pripovijesti o teti Mandi. To je biografija jedne obične žene iz vremena socijalizma, ali koja se, kako to biva kad umjetnost hoće, ili kad umjetnik ima dara, pretvara u sliku epohe. Priča djeluje katarzično, jer iz nje poput bujice koja je provalila branu izbije ono što je dvadeset i tri duge godine potiskivano, i što će i dalje biti potiskivano, jer knjige ne mijenjaju svijet i nemaju utjecaja na one koji ih ne čitaju. No, autorica kao da toga i nije svjesna, ili ju nije briga, jer ona priča o teti Mandi, a ne o vremenima tete Mande. Ona se, ta vremena, razotkrivaju sama od sebe, jer je nemoguće ispričati priču o jednoj ženi, o jednom čovjeku, a zatajiti priču o vremenu. Tako i oni koji potiskuju sjećanja na neko vrijeme ubijaju i sjećanja na sve koji su tada živjeli.

Ivana Pipal dobar je crtač i slikar, sjajno vlada svakom stranicom svoje slikovnice, ali ona je, prije svega drugog, izvanredan montažer. Međutim, da bi se o tome više reklo, trebalo bi se dalje prepričavati život i ovu životnu slikovnicu, a goreg zlodjela nema od toga da prepričate nečiju knjigu ili film. I na kraju još pohvalite autora. Stoga, pokušajmo ovako: nakon što je ispričala Mandinu priču, Ivana Pipal na kraju čini ono što je Ivo Andrić napravio već na početku "Proklete avlije". Donosi listu stvari koje su zaostale iza pokojnice. Učini to naglo, rezom s dvije blank stranice, kada slikovnicu pretvara u faksimil. Čitamo Rješenje o nasljeđivanju, što ga je 4. veljače 1988. donio Općinski sud u Samoboru u ostavinskom predmetu iza pokojne Čortalić Mande. Njezin nećak je, kako stoji, naslijedio: "2 fotelje, 2 mala stolića, 1 običan stolac bez naslona, 1 kauč, 1 tepih, 1 ormar trokrilni, 3 ukrasna jastučića, 1 kofer platneni, 1 prostirka za plažu, 2 ručne torbice od skaja, 1 ukrasna tacna, 1 budilica Insa, 2 naočale, 1 slika u drvenom okviru, 1 stolac, 1 luster, 1 plastična figura, 1 glačalo, 1 tacna, 1 čup za cvijeće, 1 sudoper jednodijelni, 1 štednjak 'Šampion' električni, 1 kuhinjski element trodjelni, 1 stolac za rasklapanje, 14 raznih tanjura, 8 malih tanjura, 10 šaličica za kavu, 1 velika zdjela emajl, 2 rangle emajl, 1 lonac, raspareni pribor za jelo, 1 daska za meso, 1 čekić za meso, 1 kombinirana kliješta, 3 male rangle, nekoliko šalica emajl, 1 stolac s naslonom, 1 kauč, 1 stol obični, 1 glačalo, 1 ormar dvokrilni, 1 kutija plavog radiona, 2 ženska kaputa, 1 postavljeni baloner, 2 francuske kape, 1 šubara od umjetnog krzna, 1 šal, 1 zimska suknja, 1 baloner bez postave, 1 zavjesa, 1 produžni kabel, 1 tkani tepih, 1 kragna krzna, 3 para cipela, 1 stari kofer skaj, 5 pari razne obuće, 1 radio, 1 električna grijalica, 1 slika sveca, 1 frižider 'Obodin', 1 mlin za kavu, 1 novčanik, 1 jorgan, 1 deka, 1 otoman, 1 mali stolić, 1 polufotelja, 1 ručni sat Vostok, 1 tepih staza, 1 ogledalo kupaonsko, 1 mješalica, 1 stolac bez naslona, 1 termofor, 2 boce alkoholnog pića, 6 većih čaša, 6 manjih čaša, 1 vaza čup, 1 kuhinjski luster i jedna ura za struju." I cijeli jedan život.

Pravilo je, kojem ste se i sami naučili ako se oko vas umiralo, da se sve pokretnine pokojnikove, njegove osobne stvari, predmeti i svaka sitnica, čak i ono što je prethodno imalo neku materijalnu vrijednost, pretvara u sitni i krupni otpad, u smeće koje nijedna duša više ne može razabrati, i u jedinu zbiljsku čovjekovu biografiju. To kućno đubrište, prema kojem za karmina još znamo biti sentimentalni, sadrži priču o jednom životu, koja nikada neće biti ispričana, a koju, zapravo, zaslužuje svaki čovjek. I umjesto da se grade nadgrobnici, obilaze grobovi i pale svijeće na Svisvete, bio bi red, a bilo bi i kršćanski, da iza svakog ostane priča po kojoj će biti upamćen. A od takvih priča ne postoji ni vjerodostojnije povijesti jednoga društva i epohe, a ni važnije književnosti. Ivana Pipal napisala je, nartala i režirala upravo tu priču.

"A kad se ono jako posvađala s dedom, rekao joj je da s obzirom da je on njoj najbliži rod, neće imati nikoga da je pokopa kada umre. Ona je rekla da će ju pokopati onaj kome bude smrdila. Tako je i bilo..." Nigdje se, kao u ovim riječima, toliko ne prepoznaje karakter tete Mande. Ali nigdje se, kao u tim riječima, ne prepoznaje ni duh vremena u kojem je živjela. Radnicama samoupravljačicama predionice pamuka u Dugoj Resi nisu bile potrebne posmrtno počasti. Nisu ih tražile, niti su ih drugima bile spremne pružiti. Strašno doba, divno doba. I jedno, i drugo, naravno.

"

Iako je fokus na jednoj neobičnoj sudbini, »Priča o teti Mandi« je zapravo i priča o jednom prohujalom vremenu, o bivšem sistemu čiji se mutni, pomalo romantizirani obrisi pomalaju u pozadini

ZAGREB » U maloj domaćoj galaksiji stripa rijetko se poklopi izvrstan tekst s izvrsnim ilustracijama; jedan od tih dvaju elemenata obično »kaska«, a nerijetko je slabija karika baš literarni predložak. U svježe objavljenoj knjizi »Priča o teti Mandi«, autorica Ivana Pipal, ilustratorica i animatorica, ponudila je dojmljiv, svjež i književno neobično snažan tekst o životnoj priči jedne nesvakidašnje osobenjakinje – svoje tete.

Kao na kakvoj spiritističkoj seansi, knjiga sačinjena od crteža, tekstova, kolaža i fotografija vraća u živi svijet pokojnu tetu Mandu – ženu koja je punim plućima živjela jugoslavenski »socijalizam s ljudskim licem« i koja je svojim navikama prkosila patrijarhalnom idealu ponizne kućanice.

»Bila je udata neko vrijeme. Nije imala svoje djece, ali je odgojila dvije cure koje je njen muž donio iz prvog braka. Uvijek je lijepo govorila o njima. A kad je otišla od muža, nisu joj se nikad više htjele javiti. Muž joj je bio jako ljubomoran, i ona ga je voljela još i malo provocirati. Tako bi ona prije nego što će se on vratiti ostavila dvije šalice od kave na stolu, da ga razljuti jer je on mislio da ona s nekim drugim muškim pije kavu. Ovo mi je ona govorila« – prenosi pripovjedačica.

Reducirani stil

Ispripovijedan iz žablje perspektive, iz vizure svoje pra-nećakinje, život tete Mande obilježen je švercerskim putovanjima u Trst, gdje je kupovala traperice i velika pakiranja šampona pa ih potom prodavala na poznatom zagrebačkom buvljaku, Hreliću. Tamo je imala »neko veselo društvo«. Rijetko je bila kod kuće. Imala je puno prijateljica i voljela je putovati. Pušila je malo, »više onako, za pokazivanje«; bila je ponosna na svoj stan u novogradnji u Samoboru što ga je dobila od firme u kojoj je radila dvadeset godina – tvornice pamuka u Dugoj Resi.

Napisana reduciranim, infantilističkim stilom, priča podsjeća na fragmente iz romana »Crnac« Tatjane Gromače ili »Velike bilježnice« Agate Kristof. Iako je fokus na jednoj neobičnoj sudbini, »Priča o teti Mandi« je zapravo i priča o jednom prohujalom vremenu, o bivšem sistemu čiji se mutni, pomalo romantizirani obrisi pomalaju u pozadini Mandina života, uključujući folklor svakodnevice – putovanja na izlete, ležanja u oskudno namještenim sobama uz tranzistor.

Ludizam

Dojmljivost knjige pojačavaju fotografije iz Mandinog albuma, koje su se moćno stopile s tekstem (kao što je slučaj u Sebaldivom »Austerlitzu«) i kroz koje pratimo kako se teta Manda od djevojke pretvara u staru ženu. Ludizam postiže kulminaciju na kraju, gdje je nekoliko stranica, kao u dječjim časopisima, ostavljeno za izrezana lica tete Mande, koja se mogu slagati kao u dječjem zabavniku. Samo nekoliko stranica prije nalazi se popis dokumenata koji hladno popisuju što je sve ostalo od tete Mande nakon njezine smrti. Od malog stolića do ure za struju, javnobilježnički popis ostavštine dirljivo pokazuje zbir jednog života; što na kraju ostane od tihog života ljudi kakvi su svuda oko nas...

I mada se autorica uspješno klonila svake izlizane sentimentalnosti, »Priča o teti Mandi« je emotivna, dirljiva i topla.

Na poledini ovog novog izdanja nakladnika 2X2 piše jednostavna poruka: »Ovakve knjige su rijetke. Zapamtit ćete je.« I zbilja je tako; s »Pričom o teti Mandi« čitatelju ostaje dojam da je dobio jedno poznanstvo više.

Ivana Pipal nakon Škole primijenjenih umjetnosti u Zagrebu upisala je studij Animacije i novih medija te diplomski studij Novih medija na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Izlagala je na festivalima i izložbama u Zagrebu, Londonu, Srbiji i Munchenu, a na međunarodnim natjecanju likovnih akademija nagrađena je za najbolje ilustracije.

"

f) ZAKLJUČCI

Rad je izveden kompleksnim promišljanjem i istraživanjem, oblikovan s velikom pažnjom i trudom u knjigu koja funkcionira kao umjetnički objekt, a istovremeno je dostupna publici. Očekivanja autorice su ispunjena u pogledu tehničke izvedbe projekta, plana i ciljeva koje je projekt trebao dostići. Reakcije javnosti i medija pokazatelji su da je rad kvalitetan i primjećen, te je takav rezultat autorici poticaj na stvaranje novih projekata, od kojih su neki već u pripremi za izdavanje, u dogovoru s istim izdavačem, 2x2.

g) ZAHVALE

Zahvaljujem svojoj obitelji, mami, teti, baki i djedu, bez čijih priča ovog projekta ne bi bilo. Zahvaljujem mentorici Nicole Hewitt na potpori u razvijanju i realizaciji osobnih projekata, Vanji Babiću i Ani Vuzdarić na podršci, te posebno Vladimiru Šagadinu, vlasniku izdavačke kuće 2x2, na prepoznavanju kvalitete projekta i odluci o izdavanju istog.

h) SAŽETAK NA HRVATSKOM JEZIKU

Ivana Pipal

Likovno-književni projekt **"PRIČA O TETI MANDI"**

Projekt "Priča o teti Mandi", u formi knjige, slikom i tekstom predlaže mogućnost rekonstruiranja života osobe koja je živjela u nekom 'davno' prošlom vremenu, vremenu izvan iskustva autorice. Priča je temeljena na sakupljenim sjećanjima obitelji, na tetu, čija je starinska, uokvirena, portretna fotografija dugo bila obješena na zidu stare, zatrpane, odbačene garaže. Pristup prema tekstu je dokumentaristički, realistično su bilježene izgovorene rečenice, koje mogu dati uvid u odnos koji je postojao prema Mandi. Istraživanjem obiteljske povijesti, fragmenata materijalne ostavštine, starih dokumenata i usmene predaje, te uvažavajući ideju 'beznačajnog' ili svakodnevnog unutar svih tih elemenata, rad je oblikovan u skladu s realnom slikom društva unutar jednog vremena, predodčen kroz intimnu priču individualne sudbine jedne obične žene. Priča je vizualizirana ilustracijama, koje dopuštaju kombinaciju fikcije unutar dokumentarizma, a istovremeno koristi vizuale stvarnih Mandinih fotografija iz naknadno pronađenog fotoalbuma, te pravni dokument koji detaljno popisuje svu imovinu koja je ostala nakon njene smrti. Knjiga je izdana od izdavačke kuće 2x2, te je izazvala veliku pozornost medija i vrlo pozitivnu reakciju javnosti.

Ključne riječi: knjiga, dokumentarizam, fikcija, obiteljska povijest, ilustracije

i) SUMMARY

Ivana Pipal

Visual book "**STORY OF AUNT MANDA**"

The project "Story of aunt Manda", in the form of a book, presents a reconstructed life of a person, with illustrations, visuals and collected stories. This person, aunt Manda, lived in a 'distant' past, distant from the young authors' perspective. The story is based on the collected memories of the aunt, from the authors' family. Mandas' old, framed, portret photograph was hanged on a wall of an old, messy, unused garage, and the author found it with no clue about who this person was. The structure of the text is documentary, spoken words were directly quoted, so they give off the feeling of the relationship which existed towards Manda. By researching the family history, fragments of the materialistic legacy, old documents and told stories, and by taking into account the 'meaningless' and everyday details in all of these elements, the book portrays a past time, presented through the intimate story of an ordinary womans' personal life. The story is visualised through illustrations, which invite the combination of fiction in the documentary, and, at the same time, uses visuals of old photographs of Manda from her photoalbum that was found afterwards, as well as a legal document which lists, in detail, every object in her property, which was left after her death. The book was published by the publisher 2x2, and it attracted a lot attention of the press, and a very positive reaction from the public.

Keywords: book, documentarist, fiction, family history, illustration

j) KRATKI ŽIVOTOPIS AUTORICE

Ivana Pipal

Vizualna umjetnica rođena u Zagrebu, 1990. godine. Nakon Škole primijenjenih umjetnosti upisala je studij Animacije i novih medija, te diplomski studij Novih medija na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Bavi se ilustracijom, animacijom, stripom, knjigom umjetnika i instalacijom. Svoje stripove i ilustracije objavljivala u nekoliko hrvatskih časopisa - Komikaze, Q stripu, Zarezu, monografiji balkanskih strip autorica: Women on the Fringe i Le monde diplomatique. Animatorske radove predstavila je na festivalima (Kratki utorak u Tuškancu, Tabor film fest, Festival hrvatskog animiranog filma, Urban fest.), televiziji - autorica je jedne od animiranih špica na HRT 3, špice za FHAF festival 2012 i ilustriranih priča za Festival kratke priče 2013. Izlagala je na mnogo skupnih izložbi u Zagrebu, Londonu, Srbiji i Münchenu, te nagrađena za najbolju ilustraciju na međunarodnom natječaju likovnih akademija. Krajem 2013. godine izdaje prvu knjigu "Priča o teti Mandi" izdavačke kuće 2x2, koja privlači veliku pozornost medija i javnosti. 2014. izlaže na prvoj samostalnoj izložbi u galeriji Nova, te sudjeluje u stvaranju neformalnog, umjetničkog kolektiva 'SF ljubavnice' čija aktivnost započinje s nizom izložbi u galeriji SC, dvorani Pogon, te samostalno organiziranim događanjima.